

איזן זיקה?

מאת שלמה פרלה/גרהמסטון

במאמר שפרסמתי בגליון פברואר של עתון זה תחת הכותרת "משמעותה המוסרית של המגבית למען ישראל" ציינתי בין היתר כי מגבית זו חייבת להיות נתפסת בתודעת העם היהודי באשר הוא כצורה מוחשית של השתתפות בקיומו של הגוף המרכזי הממשי של העם היהודי בדורנו קרי: מדינת ישראל. הרעיון המרכזי שהועלה באותו מאמר היה שמדינת ישראל והעם היהודי היושב מחוצה לה אסור להם שיתפסו כמתיחסים זו אל זו ביחס דיכוטומי אלא ביחס אינטגרלי של כולל ונכלל כשמדינת ישראל היא ערך מרכזי (לפחות בדורנו) הנכלל בערך מקיף יותר ובעל משמעות הסטורית עמוקה יותר. קרי: העם היהודי.

במאמר הנכחי מבקש אני להרחיב יותר את אופק הרעיון תוך ברור מושגים עקרוניים המשמשים לו בסיס: כשטוענים אנו כי היחסים בין יהדות הגולה למדינת ישראל חייבים להיות יחסי כולל-נכלל אין כוונתנו כי פעילותה של האחרונה בכל תחום שהוא חייבת לקבל את הגושפנקא של הראשונה. הכוונה איננה להצביע על יחסי תלות שיגבילו את מדינת ישראל לפעילות במסגרת ש"תקבע ע"י יהדות הגולה. מצב זה בלתי אפשרי הוא ולו רק מן הטעם הפשוט שלא קיים בקרב יהדות הגולה רצון משותף בר-בטוי. איפכא מסתברא: מציאות היחסים מצביעה על כך כי זוהי מדינת ישראל (וגם בה אין תמימות דעים בנושא "הענין היהודי") המכוונת את פעילותה של יהדות הגולה. זה מתבטא בהרבה תחומים לרבות התחום הפוליטי הפנימי של הארץ בה יושבים היהודים (כגון יהודי ארה"ב). תופעה זו ברורה לכל ואין צורך לפרטה. כולם נתקלים בשליחים ובמרצים אורחים מישראל המנסים לזוּסַת את ה"פעילות החינוכית והחברתית במרכזים שונים של יהדות הגולה". אין זה רק המצב המצוי אלא אף הרצוי במסגרת השקפתנו על מקומה האידיאלי של מדינת ישראל, ולאור ההתפתחויות ההיסטוריות של העת החדשה, שהרי קיומו של מרכז יהודי עצמאי ב"ארץ ישראל מלבד היותו קורם בעל משמעות לאומית-הסטורית ממדרגה ראשונה, הינו אחד היסודות העקריים, אם לא היסודי ביותר בלבדי לקיומו הפיסי של העם היהודי ורצוי כי מרכז זה יהיה גם מקור הקיום הרוחני.

לאור זה מתבקש הסבר לאמירתנו שהיחס בין העם היהודי למדינת ישראל יהא יחס של כולל ונכלל כי לכאורה קיימת סתירה בין אמירה זו לבין רצוננו לראות במדינת ישראל את המרכז וה"מקור שממנו תצא הוראה, שהרי מטבע הדברים סמוך הנכלל על שולחנו של הכולל ולא להיפך.

נסביר, אם כן, את משמעות הדברים: טענתנו שמדינת יש"ר ראל אינה יכולה להתפס בתודעתנו כערך עצמאי אלא כחלק אינ"י טגראלי של ערך כולל יותר מתכוונת לכך שהיא בעצם ישותה אסור לה להפקיע עצמה מרעיון הווית היהדות על כל מרכיביה ההסטוריים. פעולותיה ואופיה התרבותי-רוחני חייבים להיות נתון-נים בתחום שהוגדר על ידי הרעיון היהודי המסורתי בבטויו ה"הסטורי, והיא חייבת להתפס כתופעה במערכת הכוללת של חיי העם היהודי ולא במנותק למערכת זו. כל חריגה שלה מהאידיאה

היהודית המסורתית תגרום לדמותה עיוות רב וסופה שכל ישותה תהיה אנומלית. סטייה מהמערכת היהודית המקיפה עלולה אף ל"העלות ספקות בקרב חוגים מסוימים בקשר לצדקת קיומה. רק אם נראה בה, וזה חייב להיות נתון לבטוי מעשי הן בפעולותיה כלפי פנים והן כלפי חוץ, גוף הפועל מכח האידיאה היהודית ה"נורמטיבית ובהמשך רצוף להסטוריה הממשית של אידיאה זו נוכל להעניק לה את הסמכות הנהגתית המלאה הראויה לה, ואז גם יקל על יהדות הגולה לקבל את סמכותה, שהרי אז מקור הסמכות יהא מקור טבעי. זוהי משמעות אמירתנו שמהנכלל תצא הוראה לכולל.

במאמר מכתן לשאלת טיב הזיקה האידיאלית בין יהדות הגולה למדינת ישראל, כי אם מדברים אנו על זיקה שומה עלינו לבאר היטב את מרכיביה: בספרו "על הקיום היהודי בזמן הזה" כותב הגוגה הדעות הישראליות הפרופסור נתן רוטנשטרייך כי קיימים שני סוגים עקריים של זיקה: האחת היא זיקה של סולידאריות והשניה היא זיקת זהות, ולדעתו הזיקה הקיימת כיום במציאות היא מן ה"סוג הראשון.

הבה נבחן ההבדלים בין שני הסוגים הללו: היהודי בן הגולה שומע כי מדינת ישראל נתונה במצב של מלחמה ומיד הוא ממחר להשתתף בהפגנה המונית למענה ואף מזדרז לתרום ממון להגברת חיווקה הפיסי. יתירה מזו, אף בימי רגיעה איננו פוסק מלתרום כספים למדינת ישראל במסגרת המגביות השונות (אחד המרכיבים ואחד הממעיט) ומדי פעם בפעם עולים בני נוער יהודיים למדינת ישראל לזמן קצוב כדי לסייע בעבודות שונות במשקי המדינה ו"מושבותיה. בכל אלה באה לידי בטוי זיקה של סולידאריות. אמנם יש מקום לראות בבטויים אלה תוצאה טבעית ממשית של רגשות זהות עמוקים הנובעים ממקורות הרגש היהודי שאף הוא בתודעתו איננו יורד תמיד לעמקות משמעות. בלשון אחרת נוכל לאמר כי זוהי זהות בהדרגה הגלמית. אולם בתחום המציאות הממשית ה"המציאית זהות זו איננה זוכה לבטוי מעשי והזיקה לישראל נשארת בגדר סולידאריות.

מתי יכולים אנו להצביע על קיומה של זיקת זהות ממשית? ובכך קיימים שני מרכיבים עקריים הבונים את הזהות והם השפה והזות. קיומם המשותף והפעיל של שני מרכיבים אלה אצל בן הגולה הוא הנותן לזיקתו צביון של זהות, כי הרי מהי הזהות בין שני גורמים אנושיים הסטוריים אם לא חיים תרבותיים, רוחניים ורעיוניים על בסיס משותף? ומה לנו יותר מהשפה והדת כמרכיביהם של אלה? יהודי בן הגולה הדובר עברית ומנהל אורח חיים מסורתי (בענין זה לאו דווקא דתי במשמעות האורתודוקסית של המלה) רק הוא יכול לחיות את התרבות של מדינת ישראל במש"מעות הזדהותית. פחות מכך אין בידו אלא סולידאריות. הייתי אומר כי במציאות הנתונה מהווה מרכיב השפה גורם חשוב יותר ממרכיב הדתי שהרי המרכיב הדתי בתרבות מדינת ישראל גופא איננו עומד ברום המעלה ומוכן שאיננו יכול לשמש בזמן זה כי בסיס בלבדי לזיקת זהות, אך במצב האידיאלי נדרשים אנו לקיומם המשותף והפעיל של שני הגורמים גם יחד.

בענין זה נקח לנו כתנא דמסייע את מאכס נורדאו שבקובץ מסותיו שפורסמו בסוף המאה שעברה תחת הכותרת "פאראדוכס" ייחד מאמר על הלאומיות (לאו דווקא בהקשר היהודי) ובו הוא מדגיש כי הגורם הקובע את לאומיותו של האדם הינו אך ורק ה"שפה תוך שהוא מסביר כי רק באמצעותה הוא מסוגל לקלוט את הרעיונות התרבותיים במשמעותם המלאה של האומה שאתה הוא רוצה להזדהות. כדי להקנות לדעתו זו בטוי חד אומר נורדאו כי על פי האמת השפה היא האדם עצמו.

ובעניינינו יאמר כי רק יהודי בן הגולה הדובר עברית יכול לח"ית את תרבותה של מדינת ישראל ובכך להקנות משמעות הזדהו"תית לזיקתו אליה. חיי תרבות משותפים הם חיי זהות ממשיים. כמה יהודים כאלה ישנם כפזורה? והללו, כשם שמציין פרר פסור רוטנשטרייך בספרו ה"ל, סופם שעולים למדינת ישראל כתוצאה טבעית של חיי הזהות שלהם. מכאן שאין לנו לראות ב"זיקתם של רוב יהודי הגולה למדינת ישראל אלא זיקה של סו"לידאריות.

I. R. STEIN & CO. (PTY.) LTD.

Curtain and Carpeting Wholesale Merchants

180 President Street, Johannesburg
P.O. Box 4674, Jhb. 2000
Telephone 23-8588

Wish all their many Jewish clients
a happy Chanukah

מאחלים לכל מכריהם וידידיהם היהודים
חג חנוכה שמח